

90'LI YILLARDA İÇ BORÇLARIMIZIN EKONOMİK AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Tülay EVGİN*

Demokratik ülkelerde ve ülkemizde hükümetler seçimle işbaşına gelmekte ve toplumun arzu ve isteklerinde daha duyarlı davranmaktadır. Hükümetler ülkenin kalkınmasını, ekonominin genel refah ve çalışma seyrini saptayan ve belirli dönemleri kapsayan programlar hazırlamakta ve bunları yürürlüğe koymaktadır. Devletin, bir taraftan klasik görevlerini yerine getirmesi diğer taraftan, refah programlarına ağırlık vermesi zaman içinde kamu harcamalarını artırmaktadır. Harcamaların devamlı artması, ancak, kamu gelirlerinin bu artışı karşılayamaması ilave bir finansman ihtiyacının doğmasına neden olmaktadır. Bu finansmana borçlanma denmektedir.

Borçlanma konusu XVIII Yüzyıldan itibaren incelenmeye başlanmıştır. Bu dönemde klasik iktisatçılar prensip olarak devletin borçlanmasına karşı bir tavır almışlardır. Özellikle devletin başındaki idarecilerin rahat bir şekilde para harcama güdülerinin bulunması sebebiyle alınan borçların verimsiz alanlarda harcanarak bir süre sonra devletin iflas edeceği endişesini taşımışlardır. Devletin, ancak, savaş ve olağanüstü bayındırlık hizmetleri için borçlanmaya başvurabileceğini öne sürerek, borçlanmanın kötü olduğunu belirtmişlerdir. (PIGOU, 1951; s.37)

Klasik iktisatçıların bu düşüncesi özellikle, 1929 ekonomik buhranı ile birlikte gelişen Keynesyen devrimde savunulan açık bütçe politikaları sonucunda, devletin borçlanması fikrinin hiçte korkulacak bir şey olmadığı noktasında ağırlık kazanmaya başlamıştır. Devletin bu dönemde klasik görevlerinin yanında, ekonomik ve sosyal problemlere çözüm getirmek için büründüğü sosyal devlet görüntüsü beraberinde gelen açık bütçe politikalarının borçlanma konusunu ön plana çıkardığı görülmektedir. (BUCHANAN WAGNER, 1977; s.30)

*Tülay EVGİN: Hazine Müsteşarlığı, Ekonomik Araştırmalar Genel Müdürlüğü'nde Şube Müdürü olarak görev yapmaktadır.

BORÇLANMA YETKİSİNİN KULLANIMI

Borçlanma konusu ile ilgili kanunlar çerçevesinde borçlanma yetkisini 1985 yılına kadar Maliye ve Gümrük Bakanlığı kullanırken, 1987 Mali Yılı Bütçe'sinin 37/a maddesinde devlet 3274 sayılı kanunun 9. maddesi uyarınca 232 sayılı Kanun ile kurulan Hazine ve Dışticaret Müsteşarlığınca yürütüleceği belirtilerek, bu yetkinin sözkonusu Müsteşarlığa devredildiği görülmektedir. 9 Aralık 1994 tarih ve 4059 sayılı Kanunla iç borçlanma yetkisi Hazine Müsteşarlığına verilmiştir.

Diğer taraftan, 1979 yılına kadar Bütçe Kanunlarımızın 3. maddesinde gelir ve gider arasındaki açığın miktarı kadar iç borçlanma imkanı verilirken, 1978 Mali Yılı Bütçe Kanunu'ndan itibaren bu miktarın sınırını bir katına kadar artırabilme imkanı verilmiştir. Bu sınırsız yetki kullanımı 1986 yılından itibaren bütçe açığının iç borçlanma ile karşılanacağı hükmü 3. madde de "net borçlanma hasılatı ile karşılanacaktır." şeklinde değiştirilerek, dış borçlanma ile de bu açığın kapatılmasına imkan sağlanmıştır.

Borçlanma yetkisinin kullanımında şu anda tek yetkili olarak gözüken Hazine Müsteşarlığı Bütçe Kanun'larından aldığı yetki ölçüsünde iç borçlanmayı çeşitli ülkelerde olduğu gibi, ülkemizde de kısa vadeli borçlar için Merkez Bankası Kanunu'na dayanarak gerçekleştirmektedir. 1211 sayılı TCMB Kanunu'nun 50. maddesine göre, "Banka, miktarı cari yıl genel bütçe ödenekleri toplamının yüzde onbeşini geçmemek üzere Hazine'ye kısa vadeli bir avans hesabı açar. Bu avans hesabına uygulanacak faiz haddi ile ekonomik durum gözönünde tutularak kullanılacak avans nisbeti Maliye Bakanlığı ile Banka arasında kararlaştırılır" denilmektedir. Bu madde 21 Nisan 1994 tarihli TCMB Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına Dair 3985 sayılı Kanun'la "Banka, her yıl cari yıl genel bütçe ödenekleri toplamını aşan tutarının % 12'sini geçmemek üzere Hazine'ye kısa vadeli bir avans hesabı açar. Bu oran, 1996 yılı için % 10, 1997 yılı için % 6, 1998 yılı ve müteakip yıllar için % 3'tür. Bu avans hesabına uygulanacak faiz oranı her yıl ekonomik durum gözönünde tutularak Başbakanlık ile Banka arasında kararlaştırılır" değiştirilmiştir.

Ayrıca, 51. madde hükmünde "Banka, İktisadi Devlet Teşekkülleri ile iktisadi alanda faaliyet gösteren katma bütçeli idarelere bonoları karşılığında avans verir" demektedir. Böylece, Hazine'nin Merkez Bankası Kanunu ile sınırlandırılmış görünen borçlanma miktarı, diğer kamu kurumlarına verilen yetkileri ile genişletilmiştir.

Ayrıca, Hazine, hazine bonoları çıkartarak banka ve bankerler ile gerçek ve tüzel kişilerden borçlanabilme imkanına Bütçe Kanunları sahiptir. Hazine bonoları satışında Bütçe Kanunu ile süre konulduğu halde miktar yönünden bir sınırlama getirilmemiştir. Ekonomik şartlara göre bono satılmasına yetki vermektedir.

Diğer taraftan, Hazine tahvil satışı uygulamasının yanısıra, bazı durumlarda zora dayalı borçlanmaya da gidebilmektedir. Nitekim, Hazine, Bankalar Kanunu ve çeşitli kanunların verdiği yetkileri kullanarak finansman sıkıntısı içine düştüğünde, çeşitli adlarla (Müteahhid Bonoları, Kefalet Bonoları, Olağanüstü Durum Bonoları gibi) finans araçları çıkartarak da borçlanabilmektedir. Yine, Bütçe Kanunu ile kendisine tanınan uzun vadeli borçlanmaları hiçbir sınır olmadan gerçekleştirebilmektedir.

Hazine'nin dış borçlanması ise, 1567 sayılı Türk Parasını Kıymetini Koruma Hakkındaki Kanuna dayanılarak yapılmaktadır. Bu Kanun'un uygulanması yine bütçe kanunlarında yer alan hükümleri ile Hazine Müsteşarlığı'na kullanılmaktadır.

KİT'lerin iç ve dış borçlanmaları ise, kendi kuruluş kanunlarına ve Hazine kefaletine dayanılarak gerçekleştirilmektedir. Hazine son yıllarda bu kefalet yetkisini bu kurumları dış borçlanmaya yönelterek kullanmayı tercih etmektedir.

Mahalli İdareler de merkezi idarenin verdiği yetkiler içinde borçlanmalarını gerçekleştirmektedir. İç borçlanmada İller Bankasını, dış borçlanmada ise, Hazine'nin kefaletini alarak uluslararası kuruluşlardan istediği miktarda borçlanabilmektedir.

Fon kuruluşlarında son on yıl içinde borçlanma miktarına yaptıkları katkı önemli ölçüde artmıştır. Fon kuruluşları da kendi kuruluş kanunları ile borçlanabilme imkanına sahiptirler. Devletin finansman sıkıntısı bir nevi bu fonların ortaya çıkarttığı yeni finans araçları ile giderilmeye çalışılmaktadır.

Görüldüğü gibi, borçlanma yetkisinin tek patronu siyasi iktidarlardır. Borçlanma yetkisinin sınırsız kullanımına en yeni örnek Temmuz 1992'de kanunlaşan "Tahkim Kanunu'dur". Bu kanuna göre kamu kurumlarının birbirine olan borçları silinerek Hazine tarafından ödenmesi sağlanmıştır. Ayrıca, bu kanuna eklenen bir madde ile de Hazine'nin Merkez Bankasına olan borçlarının da silinmesi kabul edilmiştir. Böylece, Hazine'nin Merkez Bankası'ndan kullanacağı avans miktarının yüzde 15'in üzerine çıkarılması sağlanmıştır.

KONSOLİDE BÜTÇE

Bilindiği üzere, konsolide bütçe, genel ve kamu bütçelerin birleştirilmesi sonucu oluşan ve kamu kesiminin gelecek bir döneme ait kaynak - harcama dengesini bir yıllık olarak gösteren mali bir dökümandır. Devlet bir mali yıla ilişkin kaynak - harcama dengesini oluştururken genel olarak vergileme yoluna başvurmuştur. Çünkü, vergi, kamu harcamalarının karşılanmasında birinci derecede önem taşıyan bir kaynak durumundadır. Ancak, kalkınmaya yönelik büyük yatırımların gerçekleştirilmesi ve bütçe açıklarının kapatılması gibi amaçlar doğrultusunda borçlanmaya da vergilemenin alternatifini olarak geniş ölçüde başvurulduğu görülmektedir. Borçlanma, günümüzde olağanüstü bir kamu geliri niteliğini kaybetmiş ve devletin normal gelirleri arasına girmiştir.

Devlet gelirleri açısından küçülmüş, harcamalar açısından ise büyümüştür. Kamu harcamaları içinde iç ve dış borç faiz ödemeleri ile bütçe dışı fonlardan yapılan harcamalar genel bütçe cari ve yatırım harcamaları toplamına yaklaşmıştır. Kamu finansman açığı, milli gelirin % 10'unu aşmış, enflasyonu önlemede maliye politikası ile desteklenemeyen para politikası yetersiz kalmıştır. İşte ülkemizdeki yüksek seyreden enflasyonun temel nedenini bu olgu oluşturmaktadır.

Enflasyon sözkonusu olduğu zaman vergi, anti-enflasyonist bir etkiye sahip kabul edilir. Zira, vergi, harcanabilir geliri (gelirde vergiler çıkıktan sonraki bölümü) azaltır denilir. Bu mutlak doğru değildir. Vergilerin harcamaları azaltma etkisi vergi yapısına ve vergilenen gelir gruplarının harcama (onun tersi tasarruf) eğilimlerine, yatırımlarla ilişkilerine, tasarruflarını kullanma ve yöneltme biçimine, vergi yapısına üretim,

yatırım, stoklama ve harcama üzerindeki etkilerine ve vergi hasılatının nasıl, ne kadarının kullanıldığına bağlıdır.

Kamu kesiminin genişlemesi ya da, kaynaklardan daha büyük bir bölümünün devlet tarafından kullanılması sonucunu inceleyen bir kısım yazarlar şu düşünceleri ileri sürmektedir. Sosyal refah devleti, kaynak kullanımında devletin etki alanını genişletmektedir. Böylece, özel kesimde kar esasına göre dağıtılan kaynaklar, giderek daha geniş ölçüde, siyasal ve sosyal tercihlere göre dağıtılır ve kullanılır hale gelmektedir. Çağdaş toplumların hepsinde devlet bütçelerinden yapılan sosyal amaçlı transferler çoğalmaktadır. Bu genel trendin sonucu olarak, ekonomik kaynakların giderek artan bir bölümünün karlılık alanı dışında kullanılır hale gelmesi kaynaklara optimal yarar sağlayacağı kullanım biçiminden uzaklaşma anlamına gelir.

Bütçe açığı (denge), bütçenin gider kısmının gelir kısmından fazla olmasını ifade eder. Diğer bir söyleyişle, bütçe açığı, bütçe hazırlanırken öngörülen masrafların normal gelirlerle (vergilerle) karşılanamamasından doğmaktadır. Bütçe hazırlanırken, bütçenin gider ve gelir kısımları arasında bilhassa öngörülen borçlanma gelirleri yoluyla normal gelirleri giderlere uygun bir büyüklüğe getirecek şekilde bir denklik kurulmaktadır. Bütçenin gelir ve giderlerinin denk olması, bütçenin özünde ve yapısında olan bir ilkedir (PREMLAND, 1984; s.99). Fakat, görünüşteki bu denklik uygulama döneminde çeşitli nedenlerle oldukça bozulabilmektedir. Bu nedenler; olağanüstü olaylar (doğal afet, savaş durumu v.b.) ekonomik konjoktür, hükümetin izlediği ekonomik politikadaki değişimler, idari nedenler şeklinde ortaya konabilir.

Konsolide bütçe vergi gelirlerinin istikrarlı bir gelişim gösterip göstermediği vergi yükü oranına bakılarak anlaşılır. Tablo 1'de görüleceği üzere, toplam vergi yükü ve konsolide bütçe vergi yükü oranlarında birbirine paralel artışlar kaydedilmiştir. Halen ülkemizde vergi yükü oranlaması % 23 civarında olup, OECD ve AB ülkeleri ile kıyaslandığında biraz düşük kalmaktadır. Sözkonusu ülkelerde vergi yükü oranları ortalama olarak % 35 civarındadır. Bu durum ise, ülkemizdeki vergi gayretinin düşük olmasının yanı sıra belirli kesimlerin, yeterince vergilendirilmemesinden kaynaklanmaktadır.

Ayrıca, vergi yükünün düşük veya yüksek olmasının ölçütü yapılan hesaplamalar değildir. Bazı ülkelerde % 48 olan vergi yükü gerçek anlamda bir yük teşkil etmez iken, ülkemizde % 23 oranı bile ağır bir yük olmaktadır. Bu durumda önemli olan vergi yükü hesabı değil, kullanılabilir reel gelir üzerindeki vergi baskısıdır. Eğer, kullanılabilir reel gelir, refah toplumunun gereklerini yerine getirebilmeye yetiyorsa, o zaman vergi yükü % 50 bile olsa ortada bir vergi baskısı yoktur. Ancak, % 20'lik bir vergi yükü kullanılabilir reel geliri, birakin refah toplumundakileri, insanın yaşamasından kaynaklanan gereksinimleri karşılamaya yetmez bir hale getiriyorsa, o zaman bu gerçek bir vergi baskısıdır.

Vergi baskısının yüksek olması, bireyleri ya da işletmeleri bu yükten kaçtırmaya ya da kaçmaya teşvik eder. Özellikle doğrudan vergiler için bu geçerli olabilir, ancak, bu sebep subjektif sebeptir. Kamu harcamaları, vergi gelirleri, bütçe açıkları incelendiğinde ve bu değerler birbirleriyle oranlandığında vergi yükünün her dönem yüksek olmadığı görülmektedir. Bu incelemeye bireyin kamu harcamalarından elde ettiği fayda da eklendiğinde bu sebep genellikle çok geçerli kamunun ekonomik düzenlemelerinden kaynaklandığını iddia eden cevaplarıdır.

Ülkemizde enflasyonla mücadele açısından, ciddi bir vergi reformu ile kalıcı vergi politikası önlemleri alınmalıdır. Ülkemizde vergilendirilmeyen geniş bir potansiyel vergi rezervi mevcuttur. Örneğin, spekülâtif kazançlar vergi dışında bırakılmakta, menkul değerlerin önemli bir kısmı vergilendirilmemektedir. Gelir Vergisi Kanunu'nda yapılacak yeni bir düzenleme ile bu konuya çözüm getirilebilir ki bu da spekülâtif gayrimenkul ve menkul değer artış gelirlerini vergilendirecek ayrı bir yasal düzenleme ile mümkün olabilir. Bilhassa vergi idaresinin uzmanlaştırılması, vergi denetiminde etkinliğin sağlanması ve vergilendirilmeyen, yani, vergi kaçağı olan alanların belirlenip bunların vergi kapsamına alınması konsolide bütçe gelirleri açısından önem taşımaktadır.

Vergi esneklik değerlerinin genel olarak düşük olması neticesinde üst gelir gruplarının vergi kaçırma eğilimleri artmakta ve vergi kaçakçılığı toplumda yaygın bir hal almaktadır.

BÜTÇE AÇIKLARININ FİNANSMANI

Günümüzde devletin bir yandan klasik görevlerini yerine getirirken, diğer taraftan da gelişme programlarını yerine getirme çabaları daha fazla kamu harcamalarını gerektirmektedir. Bu harcamalarının kamu gelirleri (vergi, vergi dışı gelirler v.s.) ile yeterince sağlanamaması ise, ek bir finansman kaynağının aranmasına sebep olmaktadır.

Bu kaynaklar, diğer bir deyişle açık giderici fonlar 4 gruptan oluşmaktadır.

- Dış borçlanma
- İç borçlanma
- Merkez Bankası Kaynakları (Emisyon)
- Enflasyon

Bu dört finansman kaynağından, dış borçlar yurtdışı kaynaklardan sağlandığı halde, iç borçlar yurtiçi kaynaklardan sağlanmaktadır. Dış borçlar alındığı sırada GSMH'ya katkıda bulunur, ödenmesi sırasında ise, GSMH'da bir azalma yaratır. İç borçlar, GSMH'nın bir bölümünden alınır, ödenmesi ise, GSMH'da bir azalma veya artma meydana getirmez, sadece, transfer yapılması anlamına gelir. Dış borçlar döviz olarak gelir, döviz olarak ödenir. Ödemeler dengesine gelişte olumlu, ödenişte olumsuz etkide bulunur. İç borçların alınışı, faiz ve anapara ödemeleri ise, milli para ile yapılmaktadır. Kamu açıklarının finansmanı için iç borçlanmaya gidilmesi, emisyon hacminin artırılmasında olduğu gibi fiyatların yükselmesine sebep olmaz. Eğer, iç borçlanmada kullanılan mali araçlar (bono, tahvil gibi) faiz oranlarını etkilemiyorsa istikrarı bozucu bir etki yaratmayabilir. Diğer taraftan, Hazine, yalnız tahvil ve bono ihraç ederek değil, T.C. Merkez Bankası'ndan avans alarak da gelir yaratabilir. Ayrıca, devletin emisyonu başvurmasının sebebi kamu gelirlerinin yetersiz oluşudur. Halbuki, emisyon enflasyonu harekete geçirerek kamu giderlerinin artmasına sebep olur. Diğer taraftan, Klasik maliyecilere göre, enflasyon adaletsiz vergidir. Modern maliyeciler enflasyonu bir vergi olarak kabul etmezler. Çünkü, vergi mükelleften doğrudan doğruya alınır. Halbuki, enflasyonda para oyunları mekanizmasıyla bazı sosyal çevrelerin servet ve gelirlerinden mahrum kalmaları bahis konusudur. Üstelik, vergiyi, vergi ödeme gücü olan herkes öder, enflasyonda ise, bazı sosyal çevreler servet ve gelirlerinin bir kısmından mahrum kalmadıkları gibi servet ve gelirlerinin arttığını görürler. Ekdeki

tablolardan da görüleceği üzere, 1990 sonrasında kaynağı değişmiş olmakla birlikte kamu açıkları büyümesini sürdürmüş ve sürdürmektedir. Aynı paralelde, kamu açıklarının finansman kaynağını ise, dış ve iç borçlanma teşkil etmekte ve gözle görülür artış göstermektedir. Son yıllarda dış borçların bir finansman kaynağı olmaktan çıktığı ve vergilerden kaynak alır hale geldiği görülmektedir. (Tablolar 2-4)

Ayrıca, aşağıda sunulan, " Konsolide Bütçe Açığı ", " Net İç Borç Kullanımı " ve İç Borç Stoku"na ait verileri gösteren 5 nolu tablo incelendiğinde; bütçe açıklarındaki artışa paralel olarak, net iç borç kullanımı ve iç borç stoğunda büyümeler görülmektedir. Bu tablodan da görüleceği üzere kamu finansmanı ve iç borçlanma giderek daha önemli bir paya sahip olup, kamu kesimine mali piyasalardan artan oranda fon aktarılmakta ve bu da özel kesimin dışlanmasına sebep olmaktadır. Buna paralel olarak iç borçlanma göstergelerinin son yıllarda önemli artışlar gösterdiği görülmektedir.

Diğer taraftan, iç borçların GSMH ile oranlanması borçların "nihai tediyesi" bakımından büyük önem arz etmektedir. Borçların sonuç olarak ödenmek zorunda olduğu düşünülürse, bunun önemi ortaya çıkar. (NUSSBAUMER 1977; s.16) Başka bir deyişle, bu oran devletin borçlanması nedeniyle milli gelire ne kadar yükleneceğinin, yani, borç yükünün ve ek verginin bir göstergesidir.

Net İç Borç Kullanımı (borçlanma-borç servisi) fazlası kamu harcamalarında kullanılmakta, iç borçlanma sınırının belirlenmesinde ise, borç servisi (anapara + faiz) , ile vergi gelirleri arasındaki oran kullanılmaktadır. Bunları gösteren verilerle ilgili tablo 7'de sunulmaktadır.

Net kullanımdan kamu harcamalarına verilen 1990 yılında % 28.92 iken daha sonraki yıllarda artmaya başlamış 1994 yılında ise, % 45.78'e yükselmiştir. Bu oran kamu harcamalarının ne kadarının iç borçlanma ile gerçekleştirildiğini gösterir.(Tablo7)

İç borçlanma sınırı olan (İç Borç Servisinin Vergi Gelirlerine oranı) 1990 yılında % 42.26 iken, 1994 yılında % -27.18 olarak gerçekleşmiştir. (Tablo 7)

Ayrıca, faiz giderlerinin kamu harcamaları içindeki payı da 1992 yılından itibaren artmış ve hazine nakit hareketlerini de olumsuz yönde etkiler duruma gelmiştir. Yıllık borçlanma hacmini belirleyen etken sadece o yılın borç anapara ödemeleri olmayıp, Hazine'nin nakit açığının da borçlanmayla karşılanması gerektiği gözönüne alınırsa, durum daha da kötüleşmektedir. Hazine'nin nakit açığını belirleyen konsolide bütçe açıklarıdır ve bunun asıl nedeni, özellikle Türkiye'de kısa vadeli borçlanma nedeniyle faiz ödemeleridir. Bu faiz ödemelerinin borçlanma gereksinimini sürekli artırdığını gösterir. (Tablo 6)

KAMU İÇ BORÇLANMASI, FAİZ HADLERİ VE YATIRIMLAR

Kamu iç borçlanmasının faiz hadleri ve özel sektör yatırımları üzerindeki etkilerini tam olarak kavrayabilmek için kapalı ekonomide denge gösteren denklemi yazalım.

$$G + I = S + T$$

Bu denklemde, G devlet harcamalarını, I yatırımları, S tasarrufları ve T devlet vergi gelirlerini göstermektedir. Bu denklemi aşağıdaki şekilde yazabiliriz.

$$G - T = S - I$$

Eğer $G > T$ ise, devlet bütçesinde açık vardır. Bu açığın para arzı değiştirilmeden, bütünüyle iç borçlanma ile finanse edilmesi için ekonomideki tasarrufların devlet bütçesindeki açık kadar olan kısmının iç borçlanma yoluyla kamu kesimine aktarılması gerekir. Ekonomideki tasarrufların bir bölümünün iç borçlanma ile kamu kesimine aktarılması demek özel kesimin yatırıma tahsis edilebileceği kaynakların azalması ve dolayısıyla özel kesim yatırımlarının azalması anlamına gelir. Bütçe açıklarının giderek artması, giderek tasarrufların daha fazla miktarının kamu kesimine aktarılmasını gerektirir. Bunun yapılabilmesi için devletin kamu iç borçlanmasında kullandığı devlet tahvili ve hazine bonolarının faiz hadlerini yükseltmesi gerekir. Görülüyorki, giderek artan bütçe açıkları ve dolayısıyla kamu iç borçlanması ekonomide faiz hadlerini yükseltmektedir. Yükselen faiz hadleri ise, özel sektörün yatırımlarının kısılmasına neden olmaktadır. Kamu iç borçlanmasının bu etkisine ekonomi literatüründe kalabalıklaşma (crowding out) etkisi diyoruz. Burada önemle üzerinde durulması gereken husus faiz hadlerinin yükselmesinin bir dönem sonra bütçe açığının daha da yükselmesine sebep olarak kalabalıklaşma etkisinin şiddetlenerek sürmesine neden olarak bir kısır döngü yaratmasıdır.

Diğer taraftan, Türk Parası cinsinden alınan kredilerin reel faiz haddinin çok yükselmesi son yıllarda firmalarımızı dışardan döviz şeklinde kredi kullanmaya itmiştir. Bu şekilde kullanılan kredilerin reel faizi Türk Parası cinsinden kullanılan kredilerin reel faizinden daha az olmakla beraber, önemli bir kur riskini de üstlendiği unutulmamalıdır.

Burada diğer önemli bir hususu da açıklamak gerekmektedir. Türkiye'de giderek artan kamu iç borçlarının iki etkisi bulunmaktadır. Birinci olarak, devletin kamu iç borçları nedeniyle halka yaptığı faiz ödemeleri yükselen faiz hadlerine bağlı olarak gelir dağılımının daha da bozulmasına neden olabilir. İkinci olarak, yükselen kamu iç borçları halkın elindeki tahvil ve hazine bonusu gibi likit servet miktarını arttıracığı için tüketim eğiliminin yükselmesine neden olabilir. Bu ise, ekonomide yükselen faiz hadlerine rağmen tasarrufların azalmasına ve dolayısıyla sermaye birikiminin yavaşlamasına yol açabilir. Diğer taraftan, artan tüketim harcamaları ekonomideki enflasyonist baskıları şiddetlendirecektir.

Son yıllarda uygulanan maliye politikası Türkiye'de kamu iç borçlarının ve ekonomide sorunların büyümesine yol açmıştır. Bu nedenle, Türkiye'de kamu iç borçları sorununu çözecek yeni politikaların uygulanması kaçınılmaz görülmektedir.

KAYNAKÇALAR

- Dr. Burak Atamtürk, "Türkiye'de Kamu Finansman Politikası ve Kriz İlişkisi", Banka ve Ekonomik Yorumlar, Eylül / 1994.

- Emil M.Ferhat, "Kamu İç Borçlanma Semineri, Hacettepe Üniversitesi İİBF Mezunları Derneği, 12-14 Kasım 1993 Antalya.

- Evgin Tülay, "İç Borçlarımız ", Hazine ve Dışticaret Dergisi, Mart /1992, Sayı 12.

- Prf. Dr. Orhan Morgil, "Kamu İç Borçlanma Semineri, Hacettepe Üniversitesi İİBF Mezunları Derneği, 12-14 Kasım 1993 Antalya.

- Dr. Özsoylu A. Fazıl, "Türkiye'de İç Borçlar", İktisat, İşletme ve Finans Ekim/1991, Sayı 67.

- Yereli Ahmet Burçin - Haluk Egeli, "Türk Bütçe Sisteminde Konsolide Bütçe Gelirlerindeki Gelişmelerin Ekonomik Açından Değerlendirilmesi", Maliye Yazıları, 10 - 12/1993, Sayı 41.

TABLO: 1

KONSOLİDE BÜTÇE

(MİLYAR TL.)	1990	1991	1992	1993	1994(*)
GELİR	56573	96747	174224	351392	753440
GİDER	68527	130263	221658	485249	899375
DENGE	-11954	-33516	-47434	-133857	-145935
VERGİ YÜKÜ (1)	16,3	17	18,2	18,8	0
VERGİ YÜKÜ (2)	20,4	21,3	22,8	23	0
VERGİ ESNEKLİĞİ	1.12	1,11	1.16	1,08	0
GSMH	397178	634431	1103843	1929250	4008827

KAYNAK: HM HAZİNE İSTATİSTİK YILLIĞI
MB 1994 YILI EKONOMİK RAPOR

(1) PARAFİSKAL GELİRLER DAHİL

(2) PARAFİSKAL GELİRLER HARİÇ

(*) GEÇİCİ

TABLO: 2
İÇ BORÇLAR
(Tahvil, Hazine Bonosu, Kısa Vadeli Avans)

(MİLYAR TL.)	1990	1991	1992	1993	1994(*)
BORÇLANMA	39003	98031	267383	571741	1159673
TAHVİL	12458	11510	68825	150092	186593
H. BONOSU	8443	34277	75926	179151	647752
K.V. AVANS	18102	52244	122632	242498	325328
SERVİS					
Anapara	11031	27884	71480	205372	556182
Faiz	8155	15440	32145	84826	191766
Toplam	19186	43324	103625	290198	747948
TAHVİL					
Anapara	4520	6396	19543	48463	154731
Faiz	6299	10221	15898	42319	85052
Toplam	10819	16617	35441	90782	239783
HAZİNE BONOSU					
Anapara	6511	21488	51937	156909	401451
Faiz	1743	4953	15033	41612	101289
Toplam	8254	26441	66970	198521	502740
K.V. AVANS					
Anapara	0	0	0	0	0
Faiz	113	266	1214	895	5425
Toplam	113	266	1214	895	5425
NET KULLANIM	19817	54707	163758	281543	411725
TAHVİL	1639	-5107	33384	59310	-53190
H. BONOSU	189	7836	8956	-19370	145012
K.V. AVANS	17989	51978	121418	241603	319903
STOK	27139	56526	159635	324622	665893
TAHVİL	18801	24678	86387	189713	239385
H. BONOSU	5468	18258	42247	64488	304230
K.V. AVANS	2870	13590	31001	70421	122278

KAYNAK : HM HAZİNE İSTATİSTİK YILLIĞI
NET KULLANIM = BORÇLANMA - (ANAPARA SERVİSİ + FAİZ)
(*) GEÇİCİ

TABLO: 3
KONSOLİDE BORÇLAR

(MİLYAR TL.)	1990	1991	1992	1993	1994(*)
BORÇLANMA	8862	8944	13650	6008	133417
SERVİS					
Anapara	3617	5481	10635	8678	31932
Faiz	1876	1474	1942	0	0
Toplam	5493	6955	12577	8678	31932
NET KULLANIM	3169	1989	1073	-2670	101485
STOK	30040	37118	34602	31933	133417

KAYNAK: HM HAZINE İSTATİSTİK YILLIĞI

NOT: 1993 VE 1994 YILLARI YALNIZ KUR FARKLARINI İÇERMEKTEDİR

(*) GEÇİCİ

TABLO: 4
DIŞ DEVLET BORÇLARI

(MİLYAR TL.)	1990	1991	1992	1993	1994(*)
KULLANIM					
Devlet	4834	9891	18835	45168	32781
Devirli	655	998	883	972	9908
Toplam	5489	10889	19718	46140	42689
SERVİS					
Anapara	5448	8968	15680	25078	111204
Faiz	4353	7132	9753	23952	65117
Toplam	9801	16100	25433	49030	176321
NET KULLANIM	-4312	-5211	-5715	-2890	-133632

KAYNAK: HM HAZINE İSTATİSTİK YILLIĞI

(*) GEÇİCİ

TABLO: 5
BÜTÇE AÇIKLARI VE İÇ BORÇLANMA
(MİLYAR TL.)

YILLAR	KONSOLİDE BÜTÇE AÇIĞI (DENGE) (1)	NET İÇ BORÇ KULLANIMI (2)	İÇ BORÇ STOKU (3)	ARTIŞLAR			KONSOLİDE BÜTÇE AÇIĞI /GSMH	NET İÇ BORÇ KULLANIMI /GSMH	İÇ BORÇ STOKU /GSMH
				(1)	(2)	(3)			
1990	11954	19817	27139	62.75	149.43	160.23	3.01	4.99	6.83
1991	33516	54707	56526	280.37	276.06	208.28	5.28	8.62	8.91
1992	47434	163758	159635	141.53	299.34	282.41	4.30	14.84	14.46
1993	133857	281543	324622	282.20	171.93	203.35	6.94	14.59	16.83
1994	145935	411725	665893	109.02	146.24	205.13	3.64	10.27	16.61

TABLO: 6

İÇ BORÇ FAİZ SERVİSİNİN VERGİ GELİRLERİ VE KAMU
HARCAMALARI İÇİNDEKİ PAYI
(MİLYAR TL.)

YILLAR	FAİZ SERVİSİ	KON. BÜTÇE GİDERLERİ	VERGİ GELİRLERİ	FAİZ / K.B. GİDER.	FAİZ / VERGİ GELİR.
1990	8155	68527	45399	11.90	17.96
1991	15440	130263	78643	11.85	19.63
1992	32145	221658	141602	14.50	22.70
1993	84826	485249	264273	17.48	32.10
1994	191766	899375	588091	21.32	32.61

TABLO: 7

NET İÇ BORÇLANMANIN KAMU HARCAMALARI İÇİNDEKİ PAYI
VE TOPLAM BORÇ SERVİSİNİN VERGİ GELİRLERİNE ORANI
(MİLYAR TL.)

YILLAR	NET İÇ BORÇ KULLANIMI (1)	KON. BÜTÇE GİDERLERİ (2)	1 / 2	TOPLAM BORÇ SERVİSİ (3)	VERGİ GELİRLERİ (4)	3 / 4
1990	19817	68527	28.92	19186	45399	42.26
1991	54707	130263	42.00	43324	78643	55.09
1992	163758	221658	73.88	103625	141602	73.18
1993	281543	485249	58.02	290198	264273	-9.81
1994	411725	899375	45.78	747948	588091	-27.18